
Libya'da İslamcı Hareketler

Devrim Sonrası Siyasi Konumları

Emrah Kekilli

İstanbul © 2015

Bu yayının tüm hakları Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneđi - ORDAF'a aittir. Bu yayın ORDAF'tan izin alınmadan hiçbir şekilde yayınlanamaz ve çoğaltılamaz. Ancak atıf yapılarak alıntılanabilir.

ORDAF Rapor No: 10

Editör: Prof. Dr. Zekeriya Kurşun

ORDAF
Kısıklı Mahallesi, Hanımseti Alt Çıkması, No: 2
Çamlıca Sabahattin Zaim Kültür Merkezi, Kat: 2
Üsküdar-İstanbul

Libya Haritası

İçindekiler

Giriş	5
DEVRİM ÖNCESİ LİBYA'DA İSLAMCI HAREKETLER	7
1. Müslüman Kardeşler	7
2. Libya İslam Savaşçıları Cemaati	9
3. Selefiler	11
DEVRİMDEN SONRA İSLAMCI HAREKETLER	12
1. Müslüman Kardeşler ve Adalet ve İnşa Partisi	12
2. Değişim İçin Libya İslami Hareketi	13
3. Selefiler	14
HALİFE HAFTAR'IN DARBE GİRİŞİMİ VE İSLAMCI HAREKETLER	16
1. Halife Haftar ve Darbe	16
2. Darbe Girişimi Karşısında İslamcı Hareketler	19
Sonuç	21

Giriş

“Arap Baharı” olarak nitelenen süreç bağlamında bölgede ikinci dünya savaşı sonrasında şekillenen siyasal ve ekonomik yapının üzerine bina edilen sistemler, üretilen refahtan pay alamayan halk kitleleri tarafından alaşağı edilmek istenmiş, ancak sistemler bu girişime bütün gücüyle direnmiştir. Tunus, Mısır ve Libya’da gerçekleştirilen devrimler, Nahda iktidarının devrilmesi, Sisi darbesi ve Halife Haftar’ın darbe girişimi ile farklı bir zemine kaymış, bölge halklarının uluslararası sisteme entegrasyon talepleri, uluslararası sisteminin bölgesel güç dengelerine yansıyan çatışma alanlarının arasında erimeye başlamıştır. Kuzey Afrika’nın doğusunda yaşanan bu gelişmelere karşın, Suriye ve Irak’ta çok farklı bir formda gelişen yeni siyasi, dini ve coğrafi (sınır) dönüşümler, bölge güçlerinin yeni ittifaklara gitmelerine zemin hazırlamıştır. Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır bağlamında oluşan ittifakın karşısına, Türkiye, Katar ve Müslüman Kardeşler şeklinde bir ittifaktan söz edilmektedir. Sovyet tehlikesini bertaraf eden Batı, kendisine yeni bir düşman olarak bertaraf etmesi gerektiği “radikal İslami terör” gibi yeni bir kavram yaratmıştır.

“Arap Baharı” çerçevesinde Arap coğrafyasında ve Libya özelinde İslamcı hareketlerin niteliği üzerine bir yazı kaleme almak, Türkiye’de Arap coğrafyası üzerine mevcut literatürün niteliği dikkate alındığında oldukça zor görünmektedir. Libya’daki İslamcı hareketlerin, bölgedeki diğer İslamcı hareketler bağlamında şekillendiğini düşünürsek; Müslüman Kardeşler’den Selefilik’in çeşitli formlarına

kadar birçok önemli konu, Arap ülkelerinin bağımsızlığından Nasırcılığa, Suudi Arabistan'ın bölgesel güç olarak yükselişine kadar önemli siyasal gelişmelerin dikkate alınmasını gerektirmektedir. Libya özelinde ise, Libya'daki İslamcı hareket mensuplarının bu akım ve bağlam ile ilişkisinin tespiti için doğrudan gerçekleştirilecek onlarca söyleşiye ihtiyaç vardır. Ancak Türkçe'de Libya'daki İslamcı hareketlere dair kayda değer bir bilgi bulunmamakla birlikte, Arap coğrafyası bağlamında İslamcı hareketlere dair olan bilgilerin çoğu ise İngilizce bilgilerin tercümesi niteliğini taşımaktadır. Bölgenin tarihsel gelişimi, bölgedeki siyasal dönüşümler, dini hareketler ve uluslararası güç dengeleri içindeki yerine dair elimizde çok az bilgi mevcuttur.

Bütün bu zorluklar dikkate alınarak bu raporda, İngilizce literatür, Arapça kaynaklar ve doğrudan görüşme ve gözlemler kullanılarak, Libya'daki İslamcı hareketlere ve 17 Şubat devrimi sonrasındaki gelişimine özet bir projeksiyon tutulmuştur. Diğer Arap ülkelerine nazaran toplumsal doku açısından oldukça mütedeyyin olan ve siyasal sistem olarak devrik lider Albay Muammer Kaddafi döneminde dahi bu dokunun muhafaza edildiği Libya'da, bölgedeki İslami hareketler ile birlikte gelişen İslami hareketlerin ülkeye dair çözüm önerilerini tespit etmek oldukça güçleşmektedir. Bu nedenle bu raporda İslamcı hareketlerin devrimden önceki örgütlenme süreci ve devrimden sonra siyasal arenada kendilerini konumlandırma biçimleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

Bu bağlamda, Libya'daki İslami hareketler üç ana başlık altında: *Müslüman Kardeşler*, *Libya İslam Savaşçıları Cemaati* ve *Selefilik* incelenerek, devrimden önceki ve sonraki süreçte siyasal ve dini duruşları ele alınmıştır. Müslüman Kardeşlerin, Libya dışındaki İslamcı muhalefet ile ilişkisi, Libya Ulusal Kurtuluş Cephesi ile ilişkisi ve uluslararası Müslüman Kardeşler hareketi ile bağlantısı değerlendirilerek, devrim sonrası kurulan Adalet ve İnşa Partisi ile ilişkisi irdelenmiştir. Adalet ve İnşa Partisi'nin siyasi arenadaki durumu, partileşen Libya İslam Savaşçıları cemaati ile siyasi ilişkisi ele alınmıştır. Libya İslam Cemaati'nin kuruluş ve gelişim aşamasında küresel cihadçılıktan ne şekilde etkilendiği, devrim sürecinde nasıl tavır takındığı ve son yaşanan siyasi gelişmeler içindeki yeri değerlendirilmiştir.

DEVİRİM ÖNCESİ LİBYA'DA İSLAMCI HAREKETLER

1. Müslüman Kardeşler

Dönemin Mısır yönetimin baskıları neticesinde Müslüman Kardeşler teşkilatının bazı üyeleri farklı ülkelere göç etmiş, İzzettin İbrahim Mustafa ve beraberindeki heyet Libya Kralı İdrisi'nin kabul etmesiyle Libya'ya göç ederek Libya Müslüman Kardeşleri'nin teşkilinde önemli rol oynamıştır.¹ Kralın kendilerine sağladığı özgürlük ortamı ve ideolojilerini yayma noktasında kısıtlama getirmemesi Müslüman Kardeşler'in Libya'da örgütlenmesine imkân vermiştir. Özellikle Mısırlı öğretmenlerin Libya'da çalışmasına izin verilmesiyle, Müslüman Kardeşler teşkilatına mensup öğretmenlerin yürüttüğü faaliyetlerle birlikte teşkilat yerel müntesipler kazanmıştır. Bunun yanı sıra 1948 Arap-İsrail savaşına giden Libyalıların orada Müslüman Kardeşler teşkilatı ile ilişkiye geçtiği ve ülkelerine döndüklerinde cemaat propagandası yaptıkları belirtilmektedir.² Ancak Muammer Kaddafi 1969'da yönetimi ele geçirdikten sonra Müslüman Kardeşler'in ciddi bir muhalif olabileceğinden çekinerek yöneticilerini tutuklamış, sınır dışı ederek Mısır'a göndermiştir.³

Buna rağmen Müslüman Kardeşler'e mensup Libyalılar faaliyetlerini gizli olarak sürdürmeye devam etmişlerdir. Kaddafi rejimi, 1973 yılında Müslüman Kardeşler yöneticilerine yönelik bir tutuklama kampanyası başlatmış, tutuklanan isimler ağır işkenceye maruz kalmış ve baskı altında teşkilatı fesih etmeyi kabul etmiştir. Böylece yetmişli yılların sonuna kadar Müslüman Kardeşler teşkilatı durgunluk dönemi yaşamıştır.⁴ Perterger, Müslüman Kardeşler'in 1980'lerde kendilerini "Libya İslam Cemaati" olarak adlandırdığını kaydetmektedir.⁵ Ancak Libya İslam Cemaati'nin kurucularından olan Muhammed el-Harizi ile gerçekleştirdiğimiz görüşmede el-Harizi şunları kaydetmiştir:

1970'lerin sonunda Kaddafi yönetimi yurt dışına çok sayıda öğrenci göndermişti. Bu tarihlerde ABD'de 5000'den fazla Libyalı öğrenci eğitim almaktaydı. Seksenlerin başında İslami eğilimli öğrenciler Kaddafi karşıtı muhalif bir grup teşkil ederek "Libya İslam Cemaati" adını verdi. Bu öğrenciler Müslüman Kardeşler ideolojisi de dâhil hiçbir ideolojik formasyona sahip değildi. Sadece Kaddafi rejimi

karşıtı dindar insanlardı. Organizasyon tecrübesi olmayan Libyalı öğrenciler Amerika'daki İslami organizasyonlar ile iletişime geçtiler. 1982'de rejimden ayrılarak muhalefet başlatan Muhammed el-Mıgaryef Amerika'ya gelerek bu öğrencilerle görüştü ve bir Ulusal Cephe oluşturmak istediği fikrini paylaştı. Öğrenciler Fas'ta Ulusal Cephe'nin ilk kongresine katıldığı halde Ulusal Cephe'ye katılma fikri kabul görmedi.

Yani Harizi'nin anlattıkları bize Libya İslam Cemaati'nin, Müslüman Kardeşler teşkilatı olmadığını göstermektedir. Ancak ilerleyen süreçte Cemaat mensuplarından bir kısmı Müslüman Kardeşler teşkilatına katılacaktır. Harizi bu süreci şu şekilde naklediyor:

1980'lerin ortasından itibaren Libya İslam Cemaati içinden bir grup Müslüman Kardeşler'e meylederek onlara katıldı, bir grup ise Amerika'da açıktan örgütlenmeye giderek daha kültürel bir muhalefet yöntemini seçti. Örneğin ben ve Kaddur Saidi gibi isimler Müslüman Kardeşler teşkilatına katılmadık.⁶

Öyle görünüyor ki 1970'lerin ilk yarısında Müslüman Kardeşler'e yönelik tutuklamalar nedeniyle Libya'daki kadroları faaliyetlerini durdurmuştur. 1980'lerin ikinci yarısında ABD'de Müslüman Kardeşler'e meylederek Libya İslam Cemaati'nden ayrılan, (Amerika'daki) Müslüman Kardeşler kadrolarıyla ilişkiye geçerek daha sonra Libya'ya dönen kadrolar, Kardeşler'in Libya'daki faaliyetlerine yeni bir ivme kazandırmıştır. Eski kadrolarının birçoğu tutuklu olan Müslüman Kardeşler teşkilatının, yurt dışından dönen kadroları çok gizli bir biçimde faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. Ancak 1989'da Kardeşler'e yönelik ikinci büyük tutuklama kampanyası başlatılmıştır. Bingazi'de bir grup Müslüman Kardeşler Teşkilatı mensubunun Kaddafi Rejimi tarafından ele geçirilmesi ve ağır işkence sonucu Teşkilata mensup olanların ismini vermesi sonucunda birçok şehirde Kardeşler mensubu pek çok insan tutuklanmıştır.⁷

Son tutuklama dalgasından sonra Libya içinde çalışmalarını zayıf ve yavaş olarak sürdüren Kardeşler, yurt dışı faaliyetlerine ağırlık vermiştir. Kardeşler, *Yarının Libyası* (2004) sloganıyla Libya'daki siyasal ve toplumsal kesimlerle diyalog süreci başlatan Muammer Kaddafi'nin oğlu Seyfülislam Kaddafi'nin girişimi çerçevesinde rejim ile müzakere sürecine başlamıştır. Teşkilatın birçok tutuklu

mensubu bu girişim çerçevesinde serbest bırakılmış, birçok mensubu devlet kademelerinde görev almaya başlamıştır.⁸ 2011 Şubat'ında devrim başladığında teşkilat devrime aktif destek vermiş, yurt dışında olan birçok yöneticisi gelerek Bingazi'de kurulan *Geçici Ulusal Konsey*'e katılmıştır.⁹

Müslüman Kardeşler devrimden sonra ilk kongresini Bingazi'de gerçekleştirerek, Süleyman Abdulkadir'in yerine Beşir el-Kebti'yi hareketin lideri olarak seçti. Kongre'de, devrim sonrası süreçte faaliyet gösterecek bir parti kurma düşüncesi gündeme geldi.¹⁰ Üç farklı yol takip edilebilirdi: Mısır'da olduğu gibi Müslüman Kardeşler Teşkilatı bir siyasi partiye dönüşebilir, Ürdün'de olduğu gibi Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın uzantısı olacak bir siyasi parti kurulabilir ya da Fas'da olduğu gibi Müslüman Kardeşler'in desteklediği herkese açık bir parti kurulabilir. Üçüncü şıkkın uygun olacağı düşünülerek bütün Libyalılara açık İslami eğilimli milli bir parti olan *Adalet ve İnşa Partisi* kuruldu. Kuruluş kongresine Libya'nın bütün şehirlerinden toplam 1600 kadar delege katıldı ve Muhammed Savvan genel başkan seçildi.¹¹

2. Libya İslam Savaşçıları Cemaati

Libya İslam Savaşçıları Cemaati, Kaddafi yönetimine karşı en kapsamlı cihat hareketini yürüten İslamcı gruptur. Cemaatin kökleri Avad el-Zavavi tarafından 1982'de kurulan cihat hareketine kadar uzansa da cemaat 1992 yılında kuruluşunu resmen ilan etmiştir. Yoğun gizlilik tedbirleri yanında yürüttükleri propaganda faaliyetleri sonucunda cemaat, kuruluşunu müteakip on yılda kadrolarını ciddi oranda genişletmiştir.¹² Müslüman Kardeşler'in barışçıl yönteminin aksine askeri operasyonlarla rejimi devirme yöntemini benimseyen cemaat, rejimin önde gelen isimlerine yönelik saldırılar gerçekleştirmiştir. 1989 yılında, daha ilan edilmeden, Kaddafi yönetimi bu grubun varlığından haberdar olarak Avad el-Zavavi de dâhil olmak üzere cemaat mensuplarına yönelik tutuklamalar gerçekleştirmiştir. Cemaat 1986, 1987, 1998 yıllarında rejimi düşürmek için çeşitli operasyonlar gerçekleştirmiştir.¹³

Özellikle, cemaat mensuplarının 1980 sonrası Afganistan'da Sovyetler Birliği'ne karşı yürütülen "cihat"a katılmaları onlara ciddi bir tecrübe kazandırmıştı. Libyalılar, el-Kaide mensuplarının kendilerine eğitim verdiği kamplar kurarak

eğitilmişlerdir.¹⁴ Libyalı cihatçıların “Afgan Arapları” içinde diğer Araplara nazaran en eleştiren grup olduğu belirtilmektedir.¹⁵ Libyalı cihatçılar bu süreçte ciddi bir organizasyon oluşturarak bir kimlik kazanmıştır. Bunun yanında cihatçı teorisyenlerinden Abdullah el-Azzam’ın fikirlerinin tesiri altında kalarak, selefi-cihatçı bir anlayışın tesiri altına girmiştir.¹⁶ Libyalı cihatçılar artık bir gün Libya’ya dönerek Kaddafi rejimini devirmeyi düşünmeye başlamıştır. Afgan “cihatı”nın ardından Libyalıların bir kısmı ülkelerine geri dönerek irili ufaklı gruplar oluşturmuş, bir kısmı ise Sudan’a giderek Kaddafi rejimine karşı başlatacakları savaşın hazırlıklarını yapmış, bir kısmı ise İngiltere’ye giderek bu hareketin lojistik ve finansal temeli için çalışmıştır.¹⁷ Cemaatin Libya’daki yapılanmasının başına Abdulhakim Bilhac geçmiş, cemaatin ülke çapındaki hücre yapılanması ve organizasyonunu oluşturmaya başlamıştır.¹⁸ Başlangıçta çok yavaş ve dikkatli bir örgütlenme ön gören cemaat, yaşanan gelişmeler neticesinde kendini açıklamak zorunda kalmıştır. 1995 yılında Bingazi’de bir hapisanede gözetim altında bulunan bir arkadaşlarını kurtarmak için plan yapan cemaatin bu girişimi, Libya güvenlik güçleri tarafından tespit edilince cemaat kamuoyu tarafından duyulmuştur.¹⁹

Cemaat doksanlı yıllar boyunca rejimi devirmek için birçok girişimde bulunmuş, Kaddafi’ye yönelik birkaç başarısız suikast girişimi gerçekleştirmiştir. Rejim cemaate sert biçimde karşılık vermiş, cemaat kurucularından olan Salah Fethi Bin Süleyman da dâhil birçok mensubunu kaybetmiştir.²⁰ Cemaat resmi olarak 2000 yılında ateşkes ilan etse de, esasen doksanlı yılların sonuna doğru faaliyetleri neredeyse durma noktasına gelmişti.²¹ Cemaatin önde gelen bazı isimleri tutuklanmış, cemaatin liderlerinden Ebu Abdullah el-Sadık, dini liderlerinden Ebu Munzir el-Saidi ve önemli ideolog ve pratisyenlerden Ebu Enes el-Libi gibi isimler Afganistan’a geri dönme kararı almış, bir kısmı da İngiltere’de sürgünde kalmıştır.²² Afganistan’daki Libyalılar, Bin Ladin’in gerçekleştirmeyi planladığı 11 Eylül saldırılarına karşı çıkmış, El-Kaide’nin Amerika Birleşik Devletleri ile mücadelesinde onu destekleyen diğer grupların aksine, bu süreçte el-Kaide’yi desteklememiştir.²³ 2004 yılında Libya rejimi Muammer Kaddafi’nin oğlu Seyfülislam Kaddafi’nin liderliğinde *Yarının Libyası* adlı bir proje başlatınca Libya’daki bütün toplumsal kesimler ile masaya oturmuş, bu kapsamda cemaat ile de görüşmeye başlamıştır.²⁴ Rejim ile başlatılan görüşmeler yıllar sürmüş, görüşmeler sırasında görüşlerini gözden geçiren cemaat, Kaddafi rejimine karşı silahlı mücadelenin gayr-ı meşru

olduğunu belirterek, bir ülkede cihat edilebilmesi için hangi koşulların gerçekleşmesi gerektiğini tartışmıştır. Cemaat cihatın, Afganistan, Irak ve Filistin gibi işgal altındaki bölgelerde farz olduğunu ilan etmiş, sürecin sonunda (2010 Mart'ında) cemaatin önde gelen birçok ismi serbest bırakılmıştır. Ancak el-Kaide'nin önde gelen teorisyen ve pratisyenlerinden biri olan Ebu Yahya el-Libi'nin kardeşi Abdulvehab el-Gayid gibi isimler 2011 Şubat'ında başlayan devrime kadar hapiste kalmıştır.²⁵

3. Selefiler

Libya'daki köklerini 1960'lara kadar götürebileceğimiz Selefilik, iki alt kola ayrılmaktadır: apolitik, eğitim ağırlıklı Selefilik; politik ve yenilikçi Selefilik. Suudi Arabistan'daki Selefî şeyhleriyle derin ilişki içinde olduğu bilinen eğitim ağırlıklı Selefilik apolitik tutumu nedeniyle Kaddafi rejimi altında kamusal alanda varlığını sürdürebilmiştir. Bu noktada eğitim ağırlıklı Selefiliğin apolitik tutumu yanında, mevcut rejimi destekler nitelikte söylemi de etkili olmuştur. Mısır örneğinde de olduğu gibi, Libya devrimi sırasında apolitik selefî şeyhleri devrime karşı çıkmışlardır.²⁶ Hatta devrimin başladığı 2011 Şubat ayından, Kaddafi'nin öldüğü 2011 Ağustos ayına kadar apolitik selefî şeyhleri rejim lehine propaganda için kullanılmış, televizyon ve radyolara çıkarak rejimin dini açıdan meşruluğuna ve devrimin gayri meşruluğuna dair açıklamalarda bulunmuştur.²⁷

Selefî akım Libya'da her ne kadar Müslüman Kardeşler ve İslami Savaş Cemaati'nden daha yaygın olsa da, organizasyon eksikliği ve liderlik sorunu nedeniyle mezkur akımlar kadar etkili değildir. Ancak devrim sonrası Mısır'da siyasi partiler kuran selefîlerin Libya'da da parti kurup kurmayacağı tartışılırken, şu ana kadar etkili bir siyasi parti kurduklarını söylemek mümkün değildir.

DEVİRİMDEN SONRA İSLAMCI HAREKETLER

1. Müslüman Kardeşler ve Adalet ve İnşa Partisi

3 Mart 2012'de Müslüman Kardeşler mensubu kadroların dışında İslamcı eğilimli kadroları da içine katarak kurulan *Adalet ve İnşa Partisi*, her ne kadar dışa açılarak kitle partisi olmayı amaçlasa da, şu an için Libya ve dünya kamuoyunda adı Müslüman Kardeşler ve İslamcı hareketlerle anılmaktadır. Partinin genel başkanlığına uzun yıllar siyasi mahkûm olarak Libya hapisanelerinde kalan Muhammed Savvan getirilmiştir. Misratalı olan Savvan, ülkenin en güçlü milis gruplarından biri olarak bilinen Misratalı grupların sempatisini kazanmış olup, arkasındaki bu güç kendisine yönelik herhangi bir saldırıda oldukça caydırıcı bir unsurdur.²⁸

Parti, 7 Temmuz'da gerçekleştirilen parlamento seçimlerine oldukça güçlü bir reklam kampanyası ile girmiş, oyların yüzde 10'unu alarak parti listeleri için ayrılan 80 koltuğun 17'sini kazanmıştır.²⁹ Bağımsız adaylar için ayrılan 120 koltuktan 30 kadar kişinin AİB'e yakın isimler olduğu belirtilmektedir. Böylece Müslüman Kardeşler seçimlerden ikinci parti olarak çıkmıştır. Ancak kendi iddialarına göre birinci olarak çıkmışlardı. Çünkü rakibi olan *Ulusal Güçler İttifakı*, organize bir siyasi parti değil, çok parçalı bir koalisyondu.³⁰ AİB'in gücü seçimlerden sonra çok açık olarak parlamentoda hissedilmeye başlandı. Çünkü Mahmud Cibril'in karşısında destekledikleri Mustafa Ebu Şagur başbakanlığı kazandı. Daha sonra seçilen Ali Zeydan hükümetinde ise kendilerine beş bakanlık verildi. Ancak kısa süre sonra Zeydan hükümeti ile ters düşen AİB yönetimi, birkaç defa hükümetten çekilme tehdidinde bulunduktan sonra 21 Ocak 2014'de 28 bakanlı kabineden, ekonomi, petrol, bayındırlık, spor ve elektrik olmak üzere 5 bakanını çekti. Ardından Genel Kongre'de Zeydan hükümetine verilen güvenoyunun çekilmesi için muhalefet çalışmalarına başladı. Genel Kongre'de, Zeydan hükümetinin kendi taleplerine karşılık vermemesinden rahatsız diğer İslami gruplar ve bağımsız milletvekillerinin de katılımıyla Zeydan hükümetine verilen güvenoyu geri çekildi.³¹ Güvenoyunun çekildiği gün, Ali Zeydan aleyhinde açılan yolsuzluk soruşturması yürürlüğe girdi, Zeydan o gün ülkeyi terk etti. AİB bu konuda da başarılı oldu ve istediğini elde etti. Daha sonra tartışmalı bir biçimde hükümeti kurma görevi verilen ve 25 Mayıs günü

yoğun tehditler altında kurduğu kabine Genel Kongre tarafından güvenoyu alan Ahmet Maitik'in de İslami eğilimi ve Adalet ve İnşa Partisi'ne yakın olduğu dillendirilmektedir.³² Ancak Libya Yüksek Mahkemesi, Ahmed Maitig hükümetinin gayr-ı hukuki olduğu yönünde karar verince, aşağıda anlatılacağı üzere, Halife Haftar'ın darbe girişimi vuku buldu ve Libya siyaseti farklı bir zemine kaydı.

AİB siyasi arenada oldukça başarılı olmasına rağmen, elde ettiği bakanlıkların altındaki kadrolar kendilerine karşı oldukça duyarsız, yer yer de karşıt olduğu için hareket etme noktasında oldukça sınırlı kaldı. Bu durumun belki de en önemli nedeni, Kaddafi döneminde Müslüman Kardeşler mensupları ve yakınlarının bürokratik kademelerde yeterince yer alamamasıydı. Bu sebeple, yönetime gelen AİB bakanları, birlikte hareket edecekleri kendilerine yakın bürokratik tabandan yoksundu. Buna rağmen AİB, şu an için ülkenin en örgütlü ve en koordineli siyasi partisi konumundadır. AİB'in bu koordineli durumu ülke sınırlarını aşip uluslararası arenaya da sıçradı denilebilir. Çünkü Kaddafi döneminde uluslararası arenada koordineli muhalefet yürütmeleri nedeniyle bu noktada ciddi bir alt yapıya sahiplerdi.

2. Değişim İçin Libya İslami Hareketi

Libya İslami Savaş Cemaati, devrim sırasında *Değişim için Libya İslami Hareketi* adı altında yeniden yapılandırıldı. Hareketin Londra'da mukim sözcüsü Enis el-Şerif 15 Şubat'ta hareketin kurulduğu duyurdu. El-Şerif daha sonra Trablus Askeri Konseyi'nin sözcüsü olmuştur. Hem Hareket hem de Konsey, cemaatin kadroları tarafından kurulmuş yapılardır. Toplam 5000 ile 7000 kişiden müteşekkil kadrolar olduğu tahmin edilmektedir.³³ Ancak Hareket ve Cemaatin Trablus'ta elde etmeye başladığı üstünlük Zintanlı grupları rahatsız etmiştir. Hatta Trablus Uluslararası Havalimanı'ndan yurt dışına çıkış yapmak isteyen Abdulhakim Bilhac (Trablus Askeri Konseyi Başkanı), hava limanını kontrol altında tutan Zintan Askeri Konseyi'ne bağlı birlikler tarafından birkaç saat alıkonulmuştur. Ayrıca yine Zintanlılar tarafından oluşturulan *Trablus Devrimciler Konseyi*, Trablus'ta darbe yapma girişimde bulununca Zintan Askeri Konseyi Başkanı Usame Cuveyli Savunma Bakanı olarak tayin edilmiş, böylelikle Zintanlı milis birlikleri kontrol altına alınmak istenmiştir. Bu gün gelinen noktada Trablus Askeri Meclisi ve Zintanlı Milis

birlikler arasındaki çatışma, aradan geçen üç senenin sonunda birçok siyasi ve askeri blokların oluştuğu Libya'da farklı bir formda devam etmektedir.

Eski Libya İslam Savaşçıları Cemaati lideri, Trablus Askeri Konseyi Başkanı Abdulhakim Bilhac daha sonra *el-Vatan Partisi*'ni kurmuş ve 2012 Temmuz'unda gerçekleştirilen seçimlere girmiştir. Abdulhakim Bilhac'ın ismi ile özdeşleşen el-Vatan partisi yüzde 3,5 oy almış ve Genel Kongre'de hiç koltuk sahibi olamamıştır. Yani selevi-cihatçı eğilimleriyle bilinen, uzun yıllar Kaddafi rejimine karşı savaş vermiş Libya İslam Savaşçıları Cemaati ve Libya Askeri Değişim Hareketi üyelerinin omuzladığı el-Vatan Partisi halktan istenilen desteği alamamıştır. Buna rağmen Trablus Askeri Konseyi'nin Trablus'taki askeri ağırlığı onları önemli aktörlerden biri kılmaktadır. Zintanlı milis birlikleriyle de rekabetleri zikredilen, Trablus Askeri Konseyi, aşağıda anlatılacağı üzere son yaşanan gelişmelerde Misratalı birliklerle iş birliği yaparak Zintanlıların destek verdiği Halife Haftar'a karşı savaşmaktadır. Devrim sırasında hapisten çıkan Abdulvehap el-Gayid ise bağımsız olarak girdiği Milli Genel Kongre seçimlerini kazanarak Kongre'de *Şehitlerinin Kanına Vefa* adlı bir grup oluşturmuş ve adından sıkça söz ettirmiştir. Mahmud Cibril'in başını çektiği *Liberal Blok'a* karşı Adalet ve İnşa Partisi'nin başını çektiği İslamcı blokun yanında yer almıştır.

3. Seleviler

Libya'da devrim süreci sonrasında kendine özgü bir sosyo-politik zeminde güçlü bir şekilde kök salmaya başlayan Seleviliğin farklı yorumları üzerine kurulu selevi akımlar, hali hazırda ülkede önemli bir siyasi güce dönüşmüş durumdadır. Devrime karşı çıkan apolitik Selevilik eğitim ve davet çalışmalarıyla devrim sonrası ortaya çıkan boşluktan faydalanarak propaganda faaliyetlerini sürdürürken; devrim sırasında gerek İslam Savaşçıları Cemaatiyle gerekse de farklı gruplarla organize olarak silahlanan politik selevilik silahlı bir güç olarak kendini hissettirmektedir.

Aslında bu akımların gücü, halk tabanında yaptığı etkiden değil, devrim sonrası ülkenin tartışmasız gücü haline gelen silahlı milis gruplar üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır. Zira ülkede zayıf olan merkezi asker ve polis teşkilatının doğurduğu güvenlik zaafiyeti siyasi otoriteyi kaygılandırdığı için, siyasi otorite sık sık devrimi gerçekleştiren silahlı gruplara başvurmaktadır. Mahmud

Cibril'in başını çektiği *Liberal Blok* Zintanlı milislere sırtını yaslariken, İslami eğilimli siyasi gruplar Misrata kenti milisleri ve mezkur İslamcı milis güçlerine sırtını dayamaktadır.

Kendilerine bu şekilde meşruiyet atfedildiğini gören silahlı gruplar, Kaddafi'ye karşı verdikleri mücadeleyi de yücelterek taraftar toplamaktadırlar. Bu durumda doğal olarak, dini-ideolojik enjeksiyonla Selefi grupların önlenemez yükselişi baş göstermektedir. Bu Selefi grupların hepsini aynı kefeye koymak ya da "güçlenen Libya Selefiliğinin" bir resmini çizmek halen tam olarak mümkün değildir. Ayrıca halkın, değil Selefi gruplar arasındaki farkı ayırt etmek, İslami olarak nitelenen grupların arasındaki farkı algıladığı dahi söylenemez. Zira ülkede yaşanan şiddet olaylarını şiddet yanlısı Selefi gruplar gerçekleştirmesine rağmen, halk, bu şiddet olaylarını Müslüman Kardeşler'e mal edebilmektedir. Müslüman Kardeşler karşıtı liberal-milliyetçi kesim ise halkın bu zaafını kullanarak buradan güç devşirmeye çalışmaktadır.

Selefiliğin bütün yorumlarının farklı formlarda Libya'da gün geçtikçe güç kazanmaya başladığı görülmektedir. Selefiliğin merkezi ve destekçisi olarak bilinen Suudi Arabistan'da dini eğitim alan Libyalılar, döndüklerinde ülkedeki merkezi idarenin zaaflarından dolayı mahalle mescitlerinde vaaza başlayarak, kendi mezheplerini yaymaya çalışmaktadır. İl il, ilçe ilçe, köy köy örgütlenen Selefi akımın, 2012 Temmuz seçimlerinde ortaya çıkan siyasi tabloya göre konuşacak olursak, halkta çok ciddi bir taban bulunduğu söylenemez. Seçimlere bağımsız aday olarak giren politik selefi akım mensupları daha sonra Milli Genel Kongre'de gruplar oluşturarak Adalet ve İnşa Partisi ile birlikte hareket ettiği kamuoyuna yansıyan bilgiler arasındadır.³⁴

Şiddet yanlısı Selefi grupların en fazla öfke çeken davranışı ise ülkedeki tarihi sūfi tekke, zaviye ve kabirlerine yönelik saldırıdır. Zira ülke Sufiliğinin kurucusu denilebilecek Abdusselam el-Esmer'in başkent Trablus'a iki saat uzaklıktaki Zilitan kentindeki kabri ve kabir etrafındaki mescit, şiddet yanlısı Selefi grupların saldırısı sonucunda harabeye dönmüştür. Görgü tanıkları bu saldırıyı gerçekleştirenlerin, kabri ve mescidi yıktıktan sonra "Hubel düştü!" diyerek slogan attıklarını nakletmektedirler.³⁵ Bu cümle, saldırıyı gerçekleştirenlerin ideolojik saplantısını gösterse de, olayın arkasındaki etken ve aktörler halen soru işareti

olarak ortada durmaktadır. Aynı şekilde Trablus'ta ve Tacura'daki Osmanlı eserlerine karşı takındıkları tavır ve sebep oldukları tahribat halk tarafından tasvip edilmemektedir. Ancak güvenlik güçlerinin yetersizliği de onlara karşı bir tavır alınmasını imkansız kılmaktadır. Bunun yanında Esmeriye ekolüne mensup Sûfî şeyhlerinin, Selefilerden aldığı tehditler nedeniyle, ülke içinde sürekli adres değiştirerek yaşamaya mecbur kaldığı bilinmektedir.³⁶ Ancak bu şiddet yanlısı Selefi gruplara müdahil olabilecek herhangi bir güç bulunmamaktadır.

HALİFE HAFTAR'IN DARBE GİRİŞİMİ VE İSLAMCI HAREKETLER

1. Halife Haftar ve Darbe

1943 yılında Libya'nın Ecdabiye kentinde doğan Fircan kabilesi mensubu Halife Haftar, 1964'de Bingazi Askeri Akademisi'ne girdi ve orada Muammer Kaddafi ile tanıştı. 1969'da Muammer Kaddafi'nin *Fatih Devrimi* arkasından Mısır'a giderek askeri alandaki eğitimine devam eden Haftar 1977'ye kadar Libya ordusunun çeşitli kademelerinde görev aldı. 1977-78 yılları arasında Rusya'ya giderek askeri eğitim aldı. 1981-1986 yıllarında Tobruk'taki askeri birliklerin komutanı idi. 1986'da Doğu bölgesinin komutanı tayin edildi. 1987'de Libya-Çad savaşında görev aldı ve Çad tarafından esir alındı. Halife Haftar, Muammer Kaddafi'nin kendisini Çad'a bilerek gönderdiğini, Libya'nın doğu bölgesinde giderek artan popülaritesinin Muammer Kaddafi'yi endişelendirdiğini iddia etmektedir.

1987'de Amerika'nın Libya'ya olan ilgisinin artması ve Libyalı muhaliflere destek vermeye başlamasıyla Halife Haftar bir CIA operasyon ile Çad'dan çıkarıldı ve 1990 yılında götürüldüğü ABD'de 2011'e kadar ikamet etti.³⁷ Haftar 12 Mart 2011 tarihinde yani 17 Şubat'ta başlayan devrimden yaklaşık iki ay sonra Libya'ya dönerek kendini devrim orduları komutanı ilan etti.³⁸ Ancak *Libya Ulusal Geçiş Konseyi*, Halife Haftar'a hiçbir makam vermeyerek onu devrim birliklerinin dışında bıraktı. Haftar, gerek Mustafa Abdulcelil başkanlığındaki Ulusal Geçiş Konseyi'ni gerek Milli Genel Kongre'yi eleştirerek Libya'daki güvenlik krizini özel bir ordu teşkil ederek çözebileceğini iddia etti.³⁹ Halife Haftar, devrim başladığından beri Libya

siyasi arenasında kendisi için istediği yeri elde edemedi, ne Ulusal Geçiş Konseyi ne de Milli Genel Kongre ona askeri ya da siyasi bir makam vermedi.

Yukarda kısaca belirttiğimiz üzere Milli Genel Kongre’de AİB’in egemen durumu, Ulusal Güçler İttifakı’nın heterojen yapısı nedeniyle dağılması ve siyasi arenada İslamcı grupların gün geçtikçe artan hâkimiyeti İslamcı gruplar karşısındaki siyasi ve toplumsal kesimleri bu karşıtlık üzerinden bir araya getirdi. Özellikle devrimden sonra Bingazi’de ordu mensubu subaylara yönelik sıklaşan suikast girişimlerinin askerler arasında neden olduğu huzursuzluk, siyasi arenada istediğini bulamayan Halife Haftar’a yeni bir alan açtı.

Halife Haftar ilk olarak 14 Şubat 2014 Cuma günü, “Milli Genel Kongre’yi fes ihettiğini ve *Libya Askeri Geçiş Konseyi*’ni ilan ettiğini” kamuoyuna duyurdu. İlerleyen süreçte Milli Genel Kongre’nin görev süresinin dolduğu⁴⁰, seçilmiş parlamentoyu tanımayarak görevine devam ettiği, Halife Haftar’ın meşru parlamento tarafından tayin edildiği iddia edilecektir. Ancak Halife Haftar bu açıklamayı yaptığında Milli Genel Kongre’nin görev süresi bitmemiş, seçimler yapılmamıştı. Haftar’ın açıklamasından birkaç gün önce Trablus’un 135 km güneyindeki güçlü milis birliklerinin bulunduğu Zintan kentinden gelen açıklamada Milli Genel Kongre’nin kendini fesih etmesi gerektiği, aksi takdirde Milli Genel Kongre’yi kendilerinin feshedeceği belirtilmişti.⁴¹ Yani görüldüğü kadarıyla Zintan ve Halife Haftar birlikte hareket ediyordu. Haftar’ın bu çıkışı başlangıçta fazla ciddiye alınmadı, ancak 16 Mayıs 2014’de Halife Haftar ikinci defa Libya’nın ikinci büyük kenti Bingazi’de “terörist” olarak nitelediği İslamcı milis birliklerine karşı *Onur Operasyonu* adını verdiği yönelik bir hareket başlatarak Libya siyasetini çok farklı bir zemine kaydirmiştir.⁴²

Halife Haftar’ın ilk darbe girişiminden 16 Mayıs’a kadar geçen süreçte oldukça ciddi lobi faaliyeti yürüttüğü, ikinci darbe girişimini müteakip Tobruk’daki askeri birliklerin Halife Haftar’a katıldığını açıklamasından görebiliriz. Yukarıda belirtildiği üzere Halife Haftar’ın uzun yıllar Tobruk’daki askeri birliklerin komutanı olduğunu hatırlatmakta fayda var. Aynı gün Libya Özel Kuvvetleri, Halife Haftar’a katıldığını duyurdu, ardından Libya Havva Kuvvetleri de Halife Haftar’ın Onur Operasyonu’na katıldılar. Libya’nın Batı bölgesinde ise Zintan, Vuşeffana ve bazı küçük kabileler Halife Haftar ile paralel hareket etmişlerdir.⁴³ Uluslararası arenada

Halife Haftar'a ilk destek Mısır Devlet Başkanı Abdulfettah el-Sisi'den geldi. Bölgesel dengeler bağlamında Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri Mısır'ın Libya politikasını açıktan destekledi.⁴⁴

Bu süreç dâhilinde Halife Haftar'a bağlı birlikler Bingazi'de "terörist" İslamcılara karşı harekete geçti, ülkenin Batı bölgesinde Zintanlı milis birlikle kendi mevzilerini korumak için tahkimat yapmaya başladı. Haftar, Tobruk ve Bingazi'den başladığı operasyona doğduğu şehir İcdabiye'ye kadar genişletmek ve Doğu bölgesini tamamen kontrol altına almak için operasyonlarını arttırmaya başladı. Haftar, böylece Sirte ve İcdabiye'yi kontrol altına alarak, Misrata'yı havadan bombalamayı, şehirlerini korumak için geri çekilen Misratalı birliklerin yerini kendi müttefikleri ile doldurarak bütün Libya'nın askeri kontrolünü ele geçirmeyi planlamaktadır.

Halife Haftar'ın askeri operasyonları ve gergin siyasi ortamda 25 Haziran 2014'de⁴⁵, yüzde yirmi katılımı ile gerçekleştirilen seçimler ile iş başına gelen yeni Parlamento, Anayasal olarak görevi Milli Genel Kongre'den alıp Bingazi'de göreve başlaması gerekirken, Halife Haftar'a ilk destek veren şehir Tobruk'da toplandı.⁴⁶ Parlamento'nun hukuki süreci takip etmemesini protesto eden (İslami eğilimli) vekiller toplantılara katılmadı ve parlamentonun bu girişimlerini Anayasa Mahkemesi'ne taşıdı. Aynı günlerde Tobruk Parlamentosu 104 vekilin hazır bulunduğu bir oturumda 64 vekilin oyu ile bir önceki hükümetin Başbakanı Abdullah el-Sini'yi yeniden başbakan tayin etti.⁴⁷ Onur Operasyonu'na karşı çıkan bütün grupları "terörist" ilan etti, ülke terörist gruplardan temizleninceye dek bütün tarafların Onur Operasyonuna destek vermesi gerektiğini ilan etti.⁴⁸ Onur Operasyonu'na destek vermeyen Abdusselam el-Ubeydi'yi görevden alarak, Abdurrezzak el-Nazuri'yi Genel Kurmay Başkanı ilan etti.⁴⁹ Halife Haftar'ın Libya Genel Kurmay Başkanlığı'na bağlı çalışan meşru bir askeri lider olduğunu belirtti. Böylece Halife Haftar'ın Libya ordusu kapsamında görev alması konusu tartışılmaya başlandı.⁵⁰

Yani Tobruk'da toplanan Parlamento Halife Haftar'ın başlattığı Onur Operasyonuna siyasi meşruiyet zemini sundu, hatta onun siyasi temsilcisi olarak hareket etmeye başladı. Tobruk Parlamentosundan bir grubun, Tobruk

Parlamentosu'nun yukarda belirttiğiniz hukuki açmazları nedeniyle, Tobruk Parlamentosu'nun ilgası için Anayasa Mahkemesi'ne başvurduğunu kaydetmiştik.

Anayasa Mahkemesi, 6 Kasım 2014 tarihinde kendisine bu başvurulara dair kararını açıkladı: "Tobruk Mahkemesi'nin aldığı bütün kararlar geçersiz olmakla birlikte, Tobruk Parlamentosu ilga edilmiştir."⁵¹ Tobruk Parlamentosu, Halife Haftar ve onlara destek veren yerel güçler, kararın tehdit altında alındığını ve kararı tanımadıklarını belirttiler.⁵² Bölgesel ve uluslararası güçler ise kararı görmezden gelerek Tobruk Parlamentosu'nu resmi muhatap almaya devam ettiler.

2. Darbe Girişimi Karşısında İslamcı Hareketler

Halife Haftar darbe girişimde bulunduğu henüz seçimler gerçekleşmemiştir. Bu nedenle Milli Genel Kongre'de Adalet ve İnşa Partisi karşısında istediklerini elde edemeyen liberal güçler Halife Haftar'a destek çıkmak için Milli Genel Kongre'yi terk ettiler. Gelişen süreçte Milli Genel Kongre'nin içinde Adalet ve İnşa Partisi'nin başını çektiği grup ve onlara destek veren Abdulvahap el-Gayid gibi selefi eğilimli isimler ve bağımsızlar Halife Haftar "tehlikesine" karşı bir araya geldi.⁵³ Milli Genel Kongre, Halife Haftar'dan yana tavır alan ve Trablus Uluslararası havalimanını elinde tutan Zintanlı milislere karşı 21 Mayıs 2014 tarihinde Misrata merkezli *Libya Ordusu Orta Bölge Birliklerini*, devlet kurumlarını korumak için Trablus'a çağırdı.⁵⁴ Böylece Milli Genel Kongre'de oluşan siyasi koalisyonun silahlı gücü de belirginleşmeye başladı. Misratalı birlikler ve ona destek ve Trablus'taki Suk-u Cuma ve Tacura gibi bölgelerin milis birlikleri ittifak yaparak, Zintanlı milis birlikler ve Vurşeffana gibi ona destek veren milis birliklerine karşı harekete geçti. Trablus Uluslararası havalimanı etrafında uzun süre devam eden çatışmalar neticesinde Zintanlı birlikler Trablus'u terk etmek zorunda kaldı.⁵⁵ Halife Haftar'ın operasyon merkezi olan Bingazi'de Ensar el-Şeria ve 17 Şubat tugaylarına bağlı birlikler, farklı milis birlikleri ile ittifak yaparak *Libya Devrimcileri Şura Meclisi* adlı bir koalisyon oluşturdular.

Böylece ortaya şöyle bir tablo çıktı: Milli Genel Kongre'deki Adalet ve İnşa Partisi'nin ön plana çıktığı bir koalisyon siyasi süreci yönetirken, Misrata'nın başını çektiği Zilitan, Zaviye, Gıryan ve Kekle gibi şehirler ve Trablus'taki Suk-u Cuma ve Tacura gibi bölgelerin destek verdiği milis gruplar Batı bölgesinde (Libya Şafağı

Güçleri), *Bingazi Devrimcileri Şura Meclisi* ise Doğu'da askeri operasyonu yürütmeye başladı. Karşı tarafta ise Halife Haftar ve ona bağlı askeri birlikler askeri mücadeleyi yürütürken, her ne kadar liberal kanadın siyasi figürleri destek verse de siyasi desteği yoktu. Tam bu sırada yüzde yirmi gibi düşük bir katılımıla gerçekleştirilen seçimlerle iş başına gelen Libya Parlamento'su Haftar'a bağlı koalisyonun siyasi ayağı gibi hareket etmeye başladı.

Parlamento'nun takındığı bu tavır ve yukarıda belirtilen hukuki sorunlar nedeniyle Milli Genel Kongre göreve devam ederek, Ahmed el-Hasi'yi ⁵⁶başbakan olarak atadı. Yani artık Libya'nın iki parlamentosu, iki hükümeti ve iki ordusu vardı. Bu süreçte önemli bir gelişme yaşandı. 6 Kasım 2014 tarihinde, yukarıda belirttiğimiz nedenlerle Tobruk Parlamentosu aleyhine açılan davada Libya Yüksek Mahkemesi bir karar alarak, Tobruk Parlamentosu'nun feshedilmesine karar verdi. Mahkemenin bu kararı askeri ve siyasi açıdan yorgun düşen Libya Şafağı güçleri ve Milli Genel Kongre'ye bir hayat öpücü verdi. Hem siyasi hem de askeri açıdan atağa geçtiler. Milli Genel Kongre mensubu vekiller, dünya başkentlerini ziyaret ederek "Yüksek Mahkemenin" kararını kabul etmeleri ve kendilerini Libya'nın meşru otoritesi olarak muhatap kabul etmeleri yönünde lobi faaliyetleri yapmaya başladı. Milli Genel Kongre'nin dünyada dağılık olan İslamcı vekilleri Libya'ya dönerek siyasi çalışmalarına hız verdi, Ömer el-Hasi hükümeti ise daha etkin faaliyet göstermeye başladı.

Milli Genel Kongre'deki vekiller tarafından Libya Şafağı Güçleri ve Bingazi Devrimcileri Şura Meclisi'ne yönelik olarak hazırladığı bildiride Halife Haftar ve destekçilerinin girişimini şu şekilde nitelenmektedir:

17 Şubat devrimince onlarca şehit vermemize rağmen Eski rejim destekçileri ve devrim düşmanları halen mevcudiyetini sürdürmektedir. Bölgesel güçlerin desteğini de arkasına alarak Libya'ya diktatörlük rejimini tekrar getirmek istemekteler. Bu güçler, ülke hazinesini sahte anlaşmalarla boşaltmış, silahlı birlikler oluşturmuş, bölgesel aktörlerin desteğiyle onlarca suikast gerçekleştirmiştir. Seçilmiş siyasi irade ve devlet kurumları etkisizleştirilmek istenmiş, seçilmiş iradenin temsilcilerine yönelik saldırılar gerçekleştirilmiş, toplumsal yapı hedef alınmıştır. Petrol rafinerilerine el konulmuş, üretim illegal olarak satılmak istenmiş, ayrılıkçı ve darbeci güçler desteklenmiştir.⁵⁷

Aslında yukarıda alıntılanan ifadelerde; Milli Genel Kongre ve Libya Şafağı Güçleri, ülkedeki bütün sorunların kaynağının Kaddafi kalıntısı güçler olduğunu, Halife Hafar'ın ise Kaddafi yanlısı güçler tarafından desteklendiğini anlatmaktadır. Kendilerinin ise devrimi gerçekleştiren ve devrimi koruma saikiyle harekete geçmiş güçler olduğunu kaydetmektedir. Bu durumda “devrimciler” adına yapılan bu açıklamada İslamcılarının başını çektiği Libya Şafağı Güçleri devrimin bekçileri olarak betimlenmektedir. Yani İslamcılar, “İslamcılığın” tarihsel birikimi içinde edindiği kavramsal çerçeveden ziyade, Batı merkezli kavramı devrim söylemi dahilinde kullanarak kendilerini meşrulaştırmak istemektedir.

Sonuç

Görüldüğü üzere Libya'daki İslami hareketler, bölgesel ve uluslararası dalgalanmaların tesiri altında oluşmuş, Libya'da Kaddafi'nin oluşturduğu sosyalizm, Arap milliyetçiliği ve İslamcılığın kendine özgü bir sentezi olan “Cemahiriye” sistemi dâhilinde bir şekil almış, bunun yanında uluslararası bağlantılarını muhafaza etmiştir.

Devrimden sonra Libya'ya dönen İslami hareketlerin uluslararası tecrübeye sahip nitelikli kadroları, kabile örgütlenmesi şeklinde sosyalleşen halk kitleleriyle bir araya gelerek farklı siyasal organizasyonlar oluşturmuş, yeni bir siyasal tablo ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Müslüman Kardeşler'in başını çektiği İslamcı blok ve farklı isimler etrafında toplanan Milliyetçi/Liberal blok arasında çetin siyasi mücadeleler yaşanmaya başlamıştır. Siyasi mücadelede istediğini elde edemeyen Liberal/Milliyetçi blok, en başından beri askeri bir konsey oluşturma niyetinde olan Halife Haftar'ın darbe girişimine destek vermiştir. Böylece Libya'da devrim sonrası ortaya çıkan siyasi tablo kendini iç savaşa teslim etmiştir.

İç savaşı sürdüren aktörler, bölgesel ve küresel ittifaklar halkası içinde anlam kazanırken, Libya'da yaşanan sorun, Libya'nın kaderi ile bağlantılı olduğu kadar, bölgenin ve dünyanın kaderi ile de ilgili bir sorundur. Küresel sistemin, cihatçı Selefiliğe karşı takınacağı tavrın, kendi meşruiyet çizgileri ve bölgesel hassasiyetler ile olan ilişkisi, Cihatçı Selefiliğin bölge dengeleri içinde edineceği toplumsal desteğin kaderini tayin edecektir. Suriye ve Irak yerelinde IŞİD olarak kendisini gösteren radikal tepkinin bölge sathına yavaş yavaş yayıldığını Libya, Tunus,

Cezayir ve Mali örneklerinde gözlemlerken, mutedil İslami hareketlerin radikalleşme karşısındaki dirençleri küresel sistemin refleksleri ile ilişkilidir. Çünkü demokrasi, seçimler, parlamento gibi Batılı kavramlar üzerinden kendini konumlandıran mutedil İslamcı hareketlerin, Mısır'da ve Tunus'ta devre dışı kalması bölgedeki meşruiyet zeminini derin bir biçimde zedelemektedir. Bu bağlamda Libya'daki iç savaşın aktörleri içinde daha radikal ve IŞİD çizgisine yaklaşan silahlı grupların ortaya çıkması ve bu grupların mutedil İslamcı hareketler karşısında güç kazanması mümkün olabilir. Böyle bir durumda ise Libya'da yaşanan bu süreç farklı bir boyut kazanacaktır.

Küresel sistemin dışardan bir bakış ile Libya'da meşru otoriteyi tayin etme girişimi, Tobruk ya da Trablus tarafından herhangi birini mutlak muhatap kabul etme teşebbüsü, müzakere görüşmelerine sorunun asıl muhatapları yerine temsili isimler çağırması Libya'daki sorunun çözümüne katkı sunmayacağı gibi, şiddet yanlısı radikal kesimlerin güç kazanmasını sağlayacaktır.

Başından beri küresel sistemin meşruiyet ilkelerine daha uygun davranarak, sorunun çözümünün Libyalıların kendileri aralarında yapacağı bir müzakere olduğunu söyleyen ve herhangi bir tarafı doğrudan desteklemeyen Türkiye'nin bu tutumu, Libya'da sorunun çözümünü istemeyen bazı kesimleri rahatsız etmiş ve Türkiye hedef alınmak istenmiştir. Şüphesiz Türkiye'nin tüm taraflara eşit mesafede durma siyaseti doğrudur. Ancak Türkiye'nin küresel sisteme rağmen çok titiz bir politika geliştirmesi gerektiği dikkatlerden kaçırılmamalıdır. Bu noktada Türkiye'nin tavrını şekillendirecek siyasetin yapıcılarının bir bütünlük ve süreklilik arz eden politikalar geliştirmeleri zaruridir. Nitekim bölgesel ve küresel güçler kendi hesaplaşmalarını Libya üzerinde uygulamaya devam etmek isterlerse, sorun kısa ve orta vadede çözülemeyecektir. Bu durum mutedil İslamcı hareketlerin güç kaybetmesine, bölgede görüldüğü gibi Libya'da da şiddet yanlısı radikal İslami grupların güç kazanmasına zemin hazırlayacaktır. Bu ise Türkiye'nin temel hedeflerine ve bölge politikalarına zarar verecektir.

Yazar Hakkında

Emrah Kekilli, 2009 yılında Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Halen Bilgi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde yüksek lisans eğitimini devam ettirmektedir. 2012'de Anadolu Ajansı temsilcisi olarak Libya'ya giden Kekilli, şuanda bir Libya şirketinde yönetici olarak çalışmaktadır, aynı zamanda ORDAF'ta Libya siyaseti üzerine araştırmalarını sürdürmektedir.

Dipnotlar

- ¹ Ömer Aşur, “Libyan Islamists Unpacked: Rise, Transformation, and Future”, Brookings Institutions Policy Briefing, Mayıs 2012
- ² Ömer Aşur, “Libyan Islamists...”
- ³ Allison Pargeter, “Political Islam in Libya”, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, 5 Mayıs 2005
- ⁴ Harun Zelin, “Islamism in Libya”, American Foreign Policy Council, Nisan 2013
- ⁵ Pargeter, *Political Islam...*
- ⁶ İslami hareketin önde gelen liderlerinden Muhammed el-Harizi ile özel görüşme
- ⁷ Sürece tanıklık eden iş adamı Munir Ali Ayyan
- ⁸ Adalet ve Bina Partisi Parlamento Grup Başkanı (2012-2014) Nizar Kavan ile özel görüşme
- ⁹ Muhammed el-Harizi
- ¹⁰ Nizar Kavan
- ¹¹ Muhammed el-Harizi
- ¹² Pargeter, *Political Islam...*
- ¹³ Camille Tawil, *Brothers in Arms: The Story of al-Qa’ida and the Arab Jihadists*, London: Saqi Books, 2010, s. 33
- ¹⁴ Muhammed el-Harizi
- ¹⁵ Tawil, *Brothers in Arms...*, s. 13, 168
- ¹⁶ Evan F. Kohlmann, “Dossier: Libyan Islamic Fighting Group”, NEFA, Ekim 2007, s. 4
- ¹⁷ A.g.e., ss. 93-94
- ¹⁸ A.g.e., s. 8
- ¹⁹ Tawil, *Brothers in Arms...*, s. 65
- ²⁰ Kohlmann, “Dossier: Libyan Islamic...”, ss. 8-11
- ²¹ A.g.e., s. 140
- ²² A.g.e., s. 179
- ²³ Tawil, *Brothers in Arms...*, ss. 179-181
- ²⁴ Munir Ali Ayan
- ²⁵ Ömer Aşur, “Post-Jihadism: Libya and the Global Transformations of Armed Islamist Movements”, *Studies in Conflict and Terrorism*, cult. 23, sayı. 3, 2011, ss. 384-388
- ²⁶ Aşur, “Libyan Islamists...”
- ²⁷ Sadık el-Ruakyye, “Al-Islamiyun fi Libya: Tarih ve Cihad”, *Al-Manara*, 12 Haziran 2012

- ²⁸ Emrah Kekilli, “17 Şubat Devrimi’nden Halife Haftar’ın Darbe Girişimine Libya Siyaseti”, SETA Rapor, Sayı: 99, Haziran 2014
- ²⁹ “Liberal Coalition Makes Strides in Historic Libyan Election”. *CNN*, 18 Haziran 2012
- ³⁰ Adalet ve Bina Partisi Genel Başkanı Muhammed Savan ile özel röportaj
- ³¹ “Libyan Prime Minister Ali Zeidan Ousted”, *Al Arabia*, 11 Mart 2014
- ³² Kekilli, “... Libya Siyaseti”
- ³³ Ömer Aşur, “Libyan Islamists Unpacked...”
- ³⁴ Kekilli, “... Libya Siyaseti”
- ³⁵ Esmeriye Medresesi şeyhleriyle özel görüşme
- ³⁶ Zilitan kentindeki Sufi şeyhleriyle özel görüşme
- ³⁷ Halife Haftar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Barak Barfi, “Khalife Haftar: Rebuilding Libya from the Top Down”, The Washington Institute for Near East Policy, Sayı: 22, Ağustos 2014
- ³⁸ Kerem Fehim, “Rebel Leadership in Libya Shows Strain”, *New York Times*, 3 Nisan 2011
- ³⁹ “Libya’s Would-Be Defence Minister Unveils Action Plan to Rebuild Military”, *BBC Monitoring Middle East*, 29 Eylül 2012
- ⁴⁰ Bu söylemin çokça kullanıldığı gazetelerden biri olan Şark el-Evsat için bkz. “Huşud el-Askeriye ala’l-ebvabi Trablus”, *Şark el-Awsat*, 6 Eylül 2014
- ⁴¹ “Libyan PM Announces ‘Compromise’ After Militia Ultimatum”, *Daily Times*, 20 Şubat 2014
- ⁴² Halife Haftar, *Al Jazeera*, 6 Kasım 2014
- ⁴³ “Kuvvat el-General Haftar fi Muvacet-el Mutemer el-Vatani”, *El Haber*, 21 Mayıs 2014
- ⁴⁴ Emrah Kekilli, “Libya’da Çıkar Hesapları”, *ORDAF*, 20 Temmuz 2014
- ⁴⁵ “Libya to Announce Elections Results on July 20”, *Reuters*, 6 Haziran 2014
- ⁴⁶ “Parleman el-Libi Yuakkid Celsetehu el-İftitahiye fi Tubruk”, *Bevvat el-Şuruk*, 4 Ağustos 2014
- ⁴⁷ “Libyan Parliament Approves Premier’s New Cabinet”, *Press TV*, 23 Eylül 2014
- ⁴⁸ Frederic Wehrey, Wolfram Lacher, “Libya’s Legitimacy Crisis”, *Foreign Affairs*, 6 Ekim 2014
- ⁴⁹ “Ta’yin el-A’kid A’bdusselam el-U’baydi Reisen lil-Erkan”, *El-Vatan Libya*, 29 Haziran 2014
- ⁵⁰ “İ’adet Haftar ila-l-Ceyş el-Libi”, *El-Arabiya*, 11 Ocak 2015
- ⁵¹ “Mahkemet el-Libya Ulya Takdi bi-Butlan Şeri’yet el-Parleman el-Muntahap ve Hallehu”, *France 24*, 6 Kasım 2014
- ⁵² “Libyan Parliament Defies Supreme Court Ruling”, *El Arabiya English*, 6 Aralık 2014
- ⁵³ Emrah Kekilli, “Uluslararası Güçler Libya’da Ne İstiyor?”, *ORDAF*, 12 Aralık 2014
- ⁵⁴ “Trablus’a Darbeye Karşı Askeri Takviye”, *AA*, 21 Mayıs 2014

⁵⁵ “Libyan Islamists Claim to have Captured Tripoli Airport From Rival Militias”, *Haaretz*, 24 Ağustos 2014

⁵⁶ “Rival Second Libyan Assembly Chooses own PM as Chaos Spreads”, *Reuters*, 26 Ağustos 2014

⁵⁷ “Beyan Lin-Nas: Tashih Mesar Sevret el-Sabi’ A’şar min-el-Febrayır”, Özel Açıklama

